

- 9. Utrum in scientia humanorum sit aliquid curiositatis noxia.
- 10. Utrum consilium sit donum.
- 11. Utrum consilii donum differat a dono scientia.
- 12. Utrum actus consilii sit in patria.

DISTINCTIONIS XXXVI.

Quaestio 1.

- 1. Utrum virtutes politicae sint connexae.
- 2. Utrum virtutes gratuitae sint connexae.
- 3. Utrum dona sint connexa.
- 4. Utrum virtutes sint aequales.
- 5. Utrum vitia sint connexa.
- 6. Utrum modus charitatis sit in patria.

DISTINCTIONIS XXXVII.

Quaestio 1.

- 1. Utrum necessarium fuerit legem scriptam tradi, & maxime decem praecipita.
- 2. Utrum praecipita decalogi convenienter assignentur.
- 3. Utrum debeant decem legis esse praecipita.
- 4. Utrum praecipita bene ordinentur.
- 5. Utrum omnia legis praecipita ad illa decem decalogi reducantur.
- 6. Utrum praecipita decalogi sint dispensabilia.
- 7. Utrum conveniens fuerit sabbati observationem praecipere.
- 8. Utrum praecipitum de sabbato observando fuit morale.
- 9. Utrum illud praecipitum de sabbato debuit cessare tempore gratiae.
- 10. Utrum ufuras accipere sit peccatum.

DISTINCTIONIS XXXVIII.

Quaestio 1.

- 1. Utrum definitio data in littera de mendacio sit conveniens.
- 2. Utrum divisio mendacii in littera sit conveniens.

FINIS.

- 3. Utrum omne mendacium sit peccatum.
- 4. Utrum omne mendacium sit peccatum mortale.
- 5. Utrum gradus mendaciorum convenienter assignentur in littera.

DISTINCTIONIS XXXIX.

Quaestio 1.

- 1. Utrum jurare sit idem quod Deum testem invocare.
- 2. Utrum iuramentum sit per se appetendum.
- 3. Utrum licitum sit jurare.
- 4. Utrum illi tres comites qui ponuntur in littera, exigantur ad iurationem.
- 5. Utrum iuramentum incautum sit obligatorium.
- 6. Utrum iuramentum coactum sit obligatorium.
- 7. Utrum iuramentum obliget secundum intentionem recipientis.
- 8. Utrum perjurium sit mendacium iuramento firmatum.
- 9. Utrum omne perjurium sit peccatum mortale.
- 10. Utrum liceat iuramentum recipere, & exigere.

DISTINCTIONIS XL.

Quaestio 1.

- 1. Utrum mœchia & furtum convenienter inter praecipita decalogi assignentur.
- 2. Utrum lex Moyfi manum & animum cohibuit.
- 3. Utrum lex verus justificaret.
- 4. An lex verus occideret.
- 5. Utrum lex verus temporalia tantum, vel aeterna promittat.
- 6. Utrum lex verus differat a nova secundum radicem.
- 7. Utrum lex verus sit magis onerosa quam nova.

SCRIPTUM

S. THOMAE AQUINATIS

DOCTORIS ANGELICI

IN TERTIUM LIBRUM SENTENTIARUM

MAGISTRI PETRI LOMBARDI

PROLOGUS S. THOMAE.

Ad locum unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant. Eccl. 1. 7.

X verbis istis duo possumus accipere, in quibus huius tertii Libri materia comprehenditur, scilicet divinae Incarnationis mysterium, & eius copiosum fructum. Mysterium incarnationis insinuat in fluminum reversione, cum dicitur: *Ad locum unde exeunt flumina, revertuntur.* Sed incarnationis fructus ostenditur in iterato fluxu, cum dicitur: *Ut iterum fluant.* Flumina ista sunt naturales bonitates quas Deus creaturis influit, ut esse, vivere, intelligere, & huiusmodi: de quibus fluminibus potest intelligi quod dicitur *Isaia XLII. 18.* „ *Aperiam (1) in supremis montium flumina.* „ Montes enim supremi sunt nobilissimae creaturae, in quibus praedicta flumina aperiuntur: quia in eis & copiosissime recipiuntur, & sine imperfectione ostenduntur. Sed locus unde ista flumina exeunt, est ipse Deus, de quo potest intelligi quod dicitur *Isa. XXXIII. 21.* „ *Locus fluviorum rivi latissimi, & patentes;* „ ac si diceret: *In loco ortus fluviorum rivi naturalium bonitatum eminenter inveniuntur: unde dicitur „ Latissimi,* „ quantum ad perfectionem divinae bonitatis, secundum omnia attributa: & „ patentes, „ quantum ad communicationem (2) indeficientem: quia ejus bonitas, ex qua omnia fluunt, nec exhauriri, nec concludi potest. Ista flumina in aliis creaturis inveniuntur distincta, sed in homine inveniuntur quodammodo aggregata: homo enim est quasi ortus, & confinium spiritualis, & corporalis naturae, ut quasi medium inter utrasque, bonitates participet & corporales, & spirituales: unde & omnis creatura nomine homo intelligitur *Marci. ult. ubi dicitur „ Praedicate Evangelium omni creaturae:* „ ut *Beatus Gregorius (hom. xx. in Evang.)* exponit: & ideo quando humana natura per incarnationis mysterium Deo conjuncta est, omnia flumina naturalium bonitatum ad suum principium reflexa redierunt, ut possit dici quod legitur *Josue. IV. 17.* „ *Reversae sunt aquae in alveum suum,* „ & fluebant sicut ante consueverant: „ unde & hic sequitur: *Ut iterum fluant:* in quo notatur incarnationis fructus: ipse enim Deus, qui naturalia bona influxerat, reversis quodammodo omnibus per assumptionem humanae naturae in ipsum, non jam Deus tantummodo, sed Deus & homo, hominibus fluenta gratiarum abundanter influxit: quia „ de plenitudine ejus omnes accepimus, gratiam pro gratia: „ *Joan. I. 16.* *Et de isto influxu legitur Eccl. XXXI. 27.* „ *Benedictio illius quasi fluvius inundabit,* „ Et sic patet materia tertii Libri: in cujus prima parte agitur de incarnatione, in secunda de virtutibus, & donis nobis per Christum collatis.

LIBER TERTIUS SENTENTIARUM.

DISTINCTIO I.

(3) *Propter quid, & quo fine Filius Dei carnem assumpsit.*
CUM (4) venit igitur plenitudo temporis (ut ait Apostolus Galat. IV. 4.) misit Deus Filium suum factum de muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut in adoptionem filiorum Dei reciperemur. Tempus autem plenitudinis dicitur tempus gratiae, quod ab adventu Salvatoris sumptis exordium. Hoc est tempus miserendi, & annus benignitatis; in quo „ gratia, & veritas per Jesum Christum facta est. (Joan. I. 17.) Gratia, quia per charitatem impletur quod in lege praecipiebatur. Veritas, *In III. Sent. Tom. III.*
 (1) *Vulgata:* in supinis collibus. (2) *Al. insufficientem.* (3) *Hunc titulum ex Nicolao apertimus: exempla vetera habent:* Quare filius carnem assumpsit, non Patet, vel Spiritus Sanctus: quod infra repetitur. *In textu vero Magistri, qui ad manum est, nullus habetur.* (4) *Vulgata:* At ubi venit plenitudo &c. & mox ex muliere, & iterum ut adoptionem filiorum reciperemur.

DISTINCTIO I.

quia per Christi adventum exhibetur, atque perficitur humanæ redemptionis sponsio, facta ab antiquo. Filii ergo missio est ipsa incarnatio: eo enim missus est quod in forma hominis mundo visibilis apparuit, de quo supra sufficienter dictum est.

Quare Filius carnem assumpsit, non Pater, vel Spiritus Sanctus.

Diligenter vero annotandum est, quare Filius, non Pater, vel Spiritus Sanctus incarnatus est. Solus namque Filius hominem assumpsit: quod utique ordine congruo, atque alto Dei sapientia fecit consilio, ut Deus, qui in sapientia sua mundum condiderat, secundum illud (Psal. ciii. 24.) „Omnia in sapientia fecisti Domine,“ (5) per eandem quæ in cælis sunt, & quæ in terris restauraret. Hæc est mulier evangelica quæ accendit lucernam, & dracmam decimam, quæ perdita fuerat, reperit. Sapientia scilicet Patris, quæ testam humanam infirmitatis lumine suæ Divinitatis accendit, perditumque hominem reparavit, nomine Regis, & imagine insignitum. Ideo etiam Filius missus est, & non Pater, quia congruentius mitti debebat qui est ab alio quam qui a nullo. Filius autem à Patre est, Pater vero à nullo est: ut enim Augustinus ait in Libro de Trinitate (IV. cap. xx.) non habet de quo sit. Sicut ergo Pater genuit, Filius genitus est; ita congrue Pater misit, Filius missus est. Ab illo enim convenienter mittitur Dei Verbum, cuius est Verbum, ab illo mittitur de quo natum est, mittitur quod genitum est. Pater vero qui misit, à nullo est. Ideoque Pater missus non est, ne si mitteretur, ab alio esse putaretur. Missus est ergo primo Filius, qui à solo Patre est; deinde etiam Spiritus Sanctus, qui est à Patre, & Filio. Sed Filius solus in carne missus est, non Spiritus Sanctus, sicut nec Pater. Quod ideo factum est, ut qui erat in Divinitate Dei Filius, in humanitate fieret hominis filius. Non Pater, vel Spiritus Sanctus carnem induit, ne alius in Divinitate esset Filius, alius in humanitate; & ne idem esset Pater & Filius, si Deus Pater de homine nasceretur. Unde (a) in Ecclesiasticis Dogmatibus. (cap. ii.) „Non Pater carnem assumpsit, nec Spiritus Sanctus; sed Filius tantum, ut quod erat in Divinitate Dei Filius, ipse fieret in homine hominis filius; ne Filii nomen ad alterum transiret, qui non esset æterna nativitate Filius. Dei ergo Filius, hominis factus est filius, natus secundum veritatem naturæ ex Deo Dei Filius, & secundum veritatem naturæ ex homine hominis filius, ut veritas geniti, non adoptione, nec appellatione, sed in utraque nativitate Filii nomen nascendo haberet, & esset verus Deus, & verus homo unus Filius. Non ergo duos Christos, nec duos Filios; sed Deum & hominem unum Filium: quem propterea Unigenitum dicimus manentem in duabus substantiis, sicut ei naturæ unitas contulit, non confusis naturis, nec mixtis, sicut (b) Timotheani volunt, sed societate unitis. Ecce habemus, quare Filius, non Pater, vel Spiritus Sanctus carnem assumpsit.

Utrum Pater, vel Spiritus Sanctus potuerit incarnari, vel possit.

Si vero queritur, utrum Pater, vel Spiritus Sanctus incarnari potuerit, vel etiam modo possit; sane responderi potest, & potuisse olim, & posse nunc carnem sumere, & hominem fieri, tam Patrem, quam Spiritum Sanctum. Sicut enim homo Filius factus est, ita Pater, & Spiritus Sanctus potuit, & potest.

An Filius, qui tantum carnem accepit, aliquid fecerit quod non Pater, vel Spiritus Sanctus.

SED forte aliqui dicent. Cum indivisa sint opera Trinitatis, si Filius carnem assumpsit, tunc Pater, & Spiritus Sanctus: quia si Filius carnem assumpsit, nec hoc fecit Pater, vel Spiritus Sanctus; non omne quod facit Filius, facit Pater, & Spiritus Sanctus. At omnia simul Pater, & Filius, & amborum Spiritus pariter, & concorditer operantur. Ad quod dicimus, quia nihil operatur Filius sine Patre, & Spiritu Sancto; sed una est horum trium operatio indivisa, & indissimilis: & tamen Filius, non Pater, vel Spiritus Sanctus carnem assumpsit. Ipsam tamen carnis assumptionem Trinitas operata est, sicut Augustinus (Fulgentius) dicit in Lib. de Fide ad Petrum (cap. ix.) „Reconciliati sumus per solum Filium secundum carnem; sed non soli Filio secundum Deitatem. Trinitas enim nos sibi reconciliavit per hoc quod solum Verbum, carnem ipsa Trinitas fecit.“ Trinitas igitur carnis assumptionem fecit; sed Verbo, non Patri, vel Spiritui Sancto. Si enim Pater sibi, & Filius sibi vel Pater Filio, & Filius Patri carnis assumptionem operatus, esset, jam non eadem operatio esset utriusque, sed divisa. Sed sicut inseparabilis, & indivisa est unitas substantiæ trium ut ait Augustinus in Lib. I. de Trin. (cap. iv.) ita & operatio. Non tamen eandem Trinitatem natam de Virgine, crucifixam, & sepultam catholici tractatores docuerunt, sed tantummodo Filium; nec eandem Trinitatem in specie columbæ descendisse super Jesum, sed tantum Spiritum S. nec eandem dixisse de cælo: „Tu es Filius meus.“ (Luc. ix. 35.) sed tantum Patris vocem fuisse ad Filium factam: quamvis Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita & inseparabiliter operentur. Hæc & mea fides est: quoniam quidem hæc est catholica fides. Licet igitur solus Filius carnem assumpsit, ipsam tamen incarnationem cum Patre, & Spiritu Sancto operatus est.

DIVISIO TEXTUS.

Postquam (6) Magister in duobus precedentibus Libris determinavit de rebus divinis secundum

(5) Al. ut eadem. (6) Al. additur enim.

(a) Ex Edit. P. Nicol. Inter opera Augustini Tom. III. Sed est Gennadii Masiliensis, ex quo Algerus nominatum in Lib. I. de corpore; & sanguine Domini cap. xxxii. citat, & Adrianus Papa in epist. quam ad Carolum Magnum scripsit. (b) Nempe Timothei Æluri sectatores, qui & Eutychni hæretici fuerunt: inter varias enim sectas in quas hæresis Eutychniana divisa est, una è præcipuis fuit quæ Timotheum illum ducentem habuit, & fautorem.

exitum à principio, in hoc Libro incipit determinare de rebus quæ dicuntur divinx, secundum reditum in finem, scilicet Deum: unde dividitur hæc pars in duas partes. In prima determinat istum reditum

DISTINCTIO I.

ditum in finem ex parte reducendum; in secunda quantum ad ea quæ exiguntur ex parte reductorum, scilicet sacramenta, quæ ad gratiam disponunt, & hoc in IV. Libro. Prima dividitur in duas partes. In prima determinat de reducente effective, scilicet de Deo incarnato; in secunda de reductentibus formaliter, ut sunt virtutes, & dona, xxiii. dist. Cum vero supra (7) prohibuit sit Christum plenum gratia fuisse, non est supervacuum inquirere, utrum fidem, & spem, sicut charitatem habuerit. Prima dividitur in duas partes. In prima determinat de divina incarnatione; in secunda prosequitur conditiones ipsius Dei (8) incarnati, dist. 6. Ex præmissis autem emergit questio plurimum continens utilitatis. Prima dividitur in tres partes. In prima determinat de incarnatione ex parte assumentis carnem, quis sit; in secunda ex parte assumpti, quia sit, distinct. 11. Et quia in homine tota humana natura corrupta erat, totam assumpsit; in tertia ex parte utriusque, cujusmodi sit, dist. v. Præterea inquiri oportet. . . quid horum potius concedendum sit. Prima dividitur in tres partes. In prima ostendit per auctoritatem Apostoli, quæ sit persona assumens, quia Filius. In secunda inquiri rationem, quare potius Filius quam alia persona, ibi: Diligenter vero annotandum est, quare Filius, non Pater, vel Spiritus Sanctus, incarnatus est. In tertia excludit objectionem, ibi: Sed forte aliqui dicent.

Diligenter vero annotandum est, &c. Hic assignat rationem quare persona Filii carnem assumpsit, & dividitur in duas partes. In prima dicit, quod magis congruum fuit Filium incarnari quam Patrem, aut Spiritum Sanctum. In secunda inquiri, utrum possibile fuerit Patrem, aut Spiritum Sanctum incarnari, ibi: Si vero queritur, utrum Pater, vel Spiritus S. incarnari potuerit, vel etiam modo possit; sane responderi potest, & potuisse olim, & posse nunc carnem sumere. Circa primum assignat tres rationes, quare Filius carnem assumpsit: quarum prima sumitur ex appropriato Filii, quod est sapientia; secunda ex origine ipsius, quia est ab alio, ibi: Ideo est Filius; tertio ex proprio ipsius, quia Filius est, ibi: Quod ideo factum est ut qui erat in Divinitate Dei Filius, in humanitate fieret hominis filius.

QUESTIO I.

HIC est duplex questio. Prima de incarnatione; Secunda de persona carnem assumente.

Circa primum queruntur quatuor.
Primo: Utrum Deum incarnari fuerit possibile.
Secundo: Utrum fuerit congruum.
Tertio: Utrum incarnatio fuisset, si homo non peccasset.
Quarto: De tempore incarnationis.

ARTICULUS I.

Utrum Deum incarnari fuerit possibile.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod impossibile fuerit Deum assumere carnem. Omne enim quod est alteri unibile, possibile est ad unionem. Sed omne possibile ad aliquid, reducitur ad actum per motum, vel passionem, & ab aliquo alio primo agente, cum non sit idem movens, & motum, agens, & patiens. Cum ergo impossibile sit

(7) Al. prohibuit sit. (8) Al. incarnationis. (1) Al. contrariatur. (2) Forte est esse corpus.

Deum mutari, vel pari, nec aliquid prius eo esse possit; videtur, quod carni unibilis non fuerit.

2. Præterea. Illud quod est perfectum in esse, non unitur alicui unionem essentiali: unio enim essentialis est ex actu, & potentia, vel ex forma, & materia; quorum utrumque est imperfectum in esse. Ergo quod omnibus modis perfectum est, nullo modo alteri uniri potest: quod enim perfectissimum est, additionem non recipit, cum nihil sibi desit. Sed Deus est omnibus modis perfectus, quia in se omnem perfectionem præhabet, ut dicit Dionysius (cap. v. de Div. Nom.) & etiam Philosophus, & Commentator ejus in V. Metaph. (text. xxi.) Ergo ipse unibilis alteri non est.

3. Præterea. Infinite distantium non est aliqua proportio; quorum autem non est proportio, non est possibilis unio: unde non quodlibet cui libet uniri potest. Cum ergo Deus, & creatura in infinitum distent, videtur quod Deus creaturæ uniri non possit.

4. Præterea. Major est distantia Dei, & creaturæ, quam duorum contrariorum; cum contraria in genere convenient, & Deus non (1) contineatur in aliquo genere. Sed duo contraria non possunt simul esse in eodem. Ergo nec natura humana, & divina possunt esse in una persona; & sic idem quod prius.

5. Præterea. Ad infinitatem divinæ potentiæ exigitur quod neque sit corpus, neque virtus in corpore, ut in VIII. Physic. (text. lxxvii. & lxxviii.) probatur. Sed potentia Dei nunquam potest esse finita. Ergo nunquam potest Deus esse corpus, vel virtus in corpore. Sed esse incarnatum (2) est corpus, vel virtus in corpore. Ergo Deus non potest incarnari.

Sed contra est quod Deus plus potest facere quam homo potest dicere. Luc. i. 37. Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Sed hoc homo potest dicere, scilicet Deum humanam naturam assumere; nec contradictionem implicat, nec aliquem defectum in Deo ponit hoc dictum. Ergo Deus multo fortius hoc facere potest.

Præterea. Eorum quæ habent similitudinem, facilis est unio. Sed homo creatus est ad imaginem & similitudinem Dei; Genes. i. Ergo humana natura divina aliquo modo unibilis est in persona.

Præterea. In creaturis secundum divisionem superiorum dividitur natura. Sed in divinis possunt esse plures personæ in una natura, Ergo & pari ratione possunt esse plures naturæ in una persona; & sic idem quod prius.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod unio (3) aliquorum duorum, vel trium potest esse tripliciter. Uno modo secundum quod aliqua non ununtur ad invicem nisi per conjunctionem eorum in aliquo uno. Quædam vero ununtur è converso per conjunctionem eorum ad invicem, & in aliquo uno, quod ex eorum conjunctione constituitur. Quædam vero per conjunctionem eorum ad invicem, sed non in aliquo uno, quia ex eorum conjunctione nihil resultat. Primum horum contingit quatuor modis. Quia vel illud unum in quo conjunguntur, est idem numero; sicut duo brachia conjunguntur in uno pectore, vel duo rami qui se non tangunt nisi in uno trunco: vel unum secundum speciem, sicut Sortes, & Plato in homi-

(1) Al. contrariatur. (2) Forte est esse corpus.